

EGY SZAKKÉRDÉS.

(Fölvastatott a *Szakkör* 1890 október 12-iki ülésén.)

«Szükséges-e, hogy az accidenz-szedő, a midőn valamely munkát több színben való nyomásra tervez, a színeket már a szedés közben maga állapítsa meg?»

E föltett kérdésre a következőkben vélek megfelelni.

Ha visszatekintünk a régi könyvnyomtatás termékeire, azt fogjuk találni, hogy már a régi nyomdászok is súlyt fektettek a könyvek kiállítására, a mennyiben utánozták a barátok és íródeákok által írt könyvek díszítési modorát, a mi tudvalevőleg initiálék, homlok- és zárdíszek alkalmazásából állott. Több hatást elérendő, ők is a színezéshez fordultak és pedig az ismeretes czinóber-vörös czímsorok és initiálék nyomása által.

A színnyomás azonban nem úgy történt, mint mai napság, hogy azt sajtóikon eszközölték volna külön szedett formákról, hanem a külön színben nyomtandó részek helyét üresen hagyták és utólag pusztá kézzel nyomták azokat a szövegbe, vagy pedig olyformán végezték — a mi ugyan már később történt, — hogy a formából kiemelt betűk, szavak, sorok ismét visszahelyeztetek, bizonyos magasságra

alárakattak és így nyomattak a meghatározott színben; ellenben, ha valamely kezdőbetűt, homlok-, oldal- vagy zárdíszet több színben akartak feltüntetni, úgy azoknak konturját a szöveggel együtt nyomták s aztán kiszíneztettek az efélékkel foglalkozó egyének ízlése szerint minden egyes példányt.

Ez az állapot majdnem a jelen század kezdetéig tartott, sőt még Senefeldernél, a könyomás föltalálójánál, is azt tapasztaljuk, hogy színezett könyomatait nem a kövön eszközölte, hanem patronizálás útján.

A szellem, mely a xv. századtól egész a xviii. századig a könyvnyomdászat terén uralkodott, tudvalevőleg vajmi kevéssel mozdította elő az e téren való műizlést; bár voltak azon kornak is kiváló férfiai, kik tetemesen hozzájárultak a nyomdászati termékek csinjának emeléséhez, rajzolván különféle ékítményeket és kereteket, a kornak megfelelő stylusban, melyeket a nyomdász azután jól-rosszul alkalmazott. E díszítmények a mai kor ízlésével bíró embert természetesen érintetlenül hagyják.

Ezeket tartottam szükségesnek a német nyomdászat, mint a nyomdászat bölcsőjének, akkori működésére vonatkozólag előrebocsátani.

Mikor olasz földre származott át a nyomdászat és azután a többi román nemzetekre, az ottani szellem műizlés tekintetében természetesen hatott a nyomdászatra is, a mennyiben az olasz területre való település után találjuk a németek által kultivált góth betűknek a kiszorítását és helyette a mai nap is jobban tetsző *romain* (antiqua) betűfajt, — mely az akkori olasz írásmodornak a jellegét hordja magán; ezzel kapcsolatban természetesen a díszítmények formái is más irányt vettek, t. i. az olasz renaissance-styl által, mely díszítmények még ma is

kedveltségnek örvendenek. Megjegyzem, hogy úgy a németeknél, mint az olaszoknál e díszítmények nem voltak, mint ma, érczbe, hanem fába vésve, és ha ezeket színezve találjuk, úgy azok szintén festve vagy patronizálva lettek.

Ezekből kifolyólag hiszem, hogy a jelen század első felében létező betüöntödék, kiváltképen a francia Derriey-féle czég innen vette benyomásait (e czég által azután a többi akkoriban létező betüöntödék is) s kezdtek betüérczből önteni különféle dísz- és czímbetűket, díszítményeket, kereteket egy és több színben való nyomásra, mely díszítmények természetesen a nyomdász működésére jelentékeny befolyást gyakoroltak. A rendelkezésre álló ilyenmű anyaggal különféle változatokban törekedtek a nyomtatványoknak külső csínt és kifejezést kölcsönözni. Hozzájárultak ehhez mindenesetre, mint ma is, a közönségnek fokozottabb igényei a nyomdászszal szemben, továbbá, mint mindenben, úgy itt is a verseny az öntödék részéről, minél jobbat, szebbet, művésziest teremtteni s ennek révén jobb üzleteket csinálni. Ezen fokozatos haladás természetes következményekép mai nap már oly anyagokkal rendelkezünk, hogy azok észszerű alkalmazása mellett lehet is valóban művészt teremtteni, mint azt egyes értelmes nyomdászok már be is bizonyították.

De áttérek a tulajdonképeni kérdés lehető megoldására.

Nézetem szerint a könyv-czím lehet csak az accidenz-szedés tulajdonképeni alphája; mert már ennél a szedőnek több technikai ügyességet kell kifejtteni (ú. m. a sorok értékük szerint való összeállítás, az egész czímnek bizonyos összhangzat kölcsönzése, az egyes sorok kellő kiemelése által

mintegy figyelmessé tenni az olvasót a mű mineműségére), mint a rendes folyó-szedésnél.

Ezt a czélt még jobban elérendő, a nyomdász elődei nyomán szintén a színnyomáshoz folyamodott és pedig rendszeren, mint tudjuk, egyes soroknak vörössel való nyomása által. Hozzávetőleg megjegyzem, hogy nemcsak a könyvczímeknél találjuk ez eljárást, hanem a régi könyvek szövegeiben is találunk egyes betűket, szavakat, sőt egész mondatokat vörössel nyomva, különösen a keleti nemzetek könyveiben, s ezek között főkép az araboknál.

Mint föntebb említém, a közönségnek fokozottabb igényei, a napról-napra emelkedő forgalom, a kereskedelem és ipar fejlődése következtében különféle értesítések, hirdetések, meghívók, árjegyzékek stb. nyomattak, melyek megteremtették a tulajdonképeni accidenziát; így szaporodtak aztán az öntödék is, változatosnál változatosabb termékekkel látván el a nyomdász-világot.

Ez öntödei termékeket a nyomdász a betüöntöde által összeállított minták alapján s a saját tehetsége és fölfogása szerint, igyekezett minél előnyösebben fölhasználni. És hogy a nyomtatványok díszét minél jobban emelje, reá jött a nyomdász a körzetek és szedések több színben való nyomására.

S itt eljutottam értekezésem tulajdonképeni tárgyához.

Tegyük föl, hogy valamely accidenziát azzal a megjegyzéssel kap kezébe egy szedő, hogy az két színben lesz nyomva. Mit tesz ilyenkor az észszerű szedő? — Legelső sorban a nyomtatvány természetével fog tisztába jönni; ha ez megtörtént, annak természetével összhangzóan tervez, rajzot készít (tekintettel természetesen a színek számára és milyen-

ségére), és csak azután fog a szedéshez, mert, mint tapasztalásból tudhatjuk, terv nélkül tökéletes kivitel nem képzelhető s ha valamely munka bizonyos meghatározott terv nélkül vaktában sikerült, az csak a pusztá véletlennek köszönhető; csak hogy az ily véletlenségekre támaszkodnunk nem szabad. Mert a tervszerű eljárással sokkal többre megyünk és sokkal hamarabb jutunk célhoz, mint a találmányra való dolgozással. Természetesen birnia kell a szedőnek az ornamentizálás fogalmával, melynek mindig a munka természetéhez kell alkalmazkodnia. Az ornamentika fő- és mellékrészekből áll. A főornamentikát maga a körzet képezi, a kísérő anyag pedig líniák-ból, különféle árnyalatokban, apróbb keretből, sarkokból stb. áll. Ezeknek összeállításánál tekintettel kell lenni a szedőnek arra, hogy azok a már általa eleve meghatározott színek alkalmazása által kellő érvényre jussanak. E mellett a szöveg betűit is összhangba kell hozni a kerettel, úgy a stilszerűséget, mint a szint illetőleg.

Vagy tegyük föl, hogy valamely nyomtatvány, kettőnél több színben nyomatik. Az ilyeneknél természetesen még több figyelmet kell a szedőnek tanusítania. Több színről lévén szó, a szedés conceptiójának is megfelelő arányban kell állani a színekkel. Az ily complicáltabb tervek kivitelénél azért kell a szedőnek jobban ügyelni az összeszedendő anyag milyenségére, árnyalataira, tömörségére vagy finomságára, mert könnyen megtörténhetik, hogy a munka nyomásánál egyes jóhiszeműleg bár, de helytelenül alkalmazott részek, a meghatározott színben nem érik el a tőlük várt hatást, hanem ellenkezőleg bénítólag hatnak, sőt képesek az egész nyomtatványt tönkre tenni.

Azért kell a szedőnek igen behatóan tanulmányoznia a mai napság oly bővében létező különböző körzetek és línák hatását a papiroson.

Vegyük például a fekete línákat tizenhatodtól fokozatos vastagságban egész ciceróig, ezeknek hatását fekete vagy más nehéz színben nyomva: mily eltérő képet mutatnak ezek, természetesen fokozatos nehézségük által. Más képet kapunk azonban, ha különböző színben nyomjuk azokat. Tegyük föl például, hogy tizenhatod petites fekete línát vörös színben nyomunk és mellé negyed petites feketét kékkel; azt fogjuk tapasztalni, hogy a tizenhatod vörös línája jobban előtérbe lép, mint a negyed petit fekete kékkel nyomva, s változnak a línák kifejezésben a különböző színek folytán. Ez csak egyszerű kis példa, a fentebb említett anyagösszeszedés igazolása- és a színek kiválasztására.

Ugyanez áll az oly accidenz-nyomtatványokra is, melyek csak egy színben nyomatnak; ott is figyelni kell a szedőnek az általa kombinációba vett anyag árnyalatára és hatására, mert itt egy színnel kell mindent kifejezni.

Accidenziákról és színes nyomásról lévén szó, nem hagyhatom említés nélkül a manapság oly nagy mértékben divó alapnyomásokat, melyek vastag cartonról, cellulose-ról, bőrről, czinkről stb. készíttetnek. Csináltak ugyan a korábbi nyomdászok is alapnyomásokat, de ezek rendszeren vagy külön e célra öntött darabkákból, vagy egyes keretekből szedettek össze, melyekkel azonban nem dolgozhattak oly szabadon, mint a hogy az jelenleg a carton, stb. metszeteknél történik.

A mai accidenz-szedő nagyon is igénybe veszi az alapnyomást, jól tudván azt, hogy e segédeszközzel

sokkal több hatást képes elérni; tehát már úgy veszi tervbe a neki átadott, több színben készítendő, nyomtatványt, s az összhangzó színekben kivitt alapnyomások igénybe vételével igyekszik a nyomtatványt megnyerőbbé tenni.

Hogy hogyan és miképen, mily formában és mily színekben készíttessék valamely accidenz-nyomtatvány, arra megfelelni nem tartozik értekezésem keretébe; de hogy egy több színben készítendő nyomtatványnál a szedőnek vagy nyomónak kell-e a színeket meghatározni, erre nézve az én szerény nézetem, kifolyólag a föntebb mondottakból, a következő:

Ha az accidenz-szedő valamely több színben készí- tendő nyomtatványt kap szedés végett, úgy neki már a terv készítésénél a színekkel tisztában kell lennie.

Ez állításom igazolására még a következő érveket akarom fölhozni.

Elttekintve a tulajdonképeni színnyomattól, az egy színben nyomott accidentia hatása is tökéletes lehet, ha az anyag, mely rajta feltüntetve van, a rajznak megfelelően van elhelyezve, ha a különféle árnyalatú líniák és ornamentumok a rajz konturjait jól előtérbe helyezik, markirozzák és ezáltal a nyomtatványnak minden színnyomat nélkül is kinyomatot és elevenséget kölcsönöznek.

Menjünk át azonban a színnyomatra s ennél az egyszerű címre, hol például vörös sorok fordulnak elő; ezeket is a cím természetére való tekintettel a szedő határozza meg, mire természetesen már szedés közben is figyelnie kellett, s a vörösre nyomandó sort vagy sorokat a legmegfelelőbb betűkből vette, teljesen mellőzvé a vékony, mit sem mutató írásfajt.

Ha valamely több színben készítenő nyomtatvány

conceptiójának főrészt akarja a tervező jobban föltüntetni, oly szint kell választania, melylyel azt előtérbe hozza, kidomborítja, míg a mellékrészeknél oly színeket kell alkalmaznia, melyek a főrészszel szemben visszalépnek.

Mindezekből látható, hogy a színnyomásnál *első sorban a szedőnek, mint tervezőnek kell a színek milyenségével tisztában lenni*, mert különben könnyen megtörténhetik, hogy egész munkája hiábavaló volt.

Természetesen nagyban hozzájárul a munka sikeréhez a nyomó intelligenciája, a ki a szedés rendeltetését fölfogva, üde színek előállításával járul a nyomtatvány díszének emeléséhez, miért is ily esetekben legczélszerűbb, ha a szedő és a nyomó vállvetve törekeshetnek a kitűzött cél felé.

Wesztwalevits Antal.